

# Historická antropologie (KSA/HIHB)

*„Historische (Kultur-) Anthropologie ist das, was diejenigen Leute,  
die behaupten, Historische (Kultur-) Anthropologie zu treiben, gerade machen.“*

(Wolfgang Reinhardt)

1. přednáška/ 12.2. 2008

## Úvod do historické antropologie

(DÜLMEN, R.: *Historická antropologie: Vývoj, problémy, úkoly.*)

- bez konkrétní definice
- vymezena tematicky
- definována i metodami
- využívá tzv. aktérský přístup – zkušenost
- jisté vyústění dějin historiografie v posledních 200letech
- hl. italská mikrohistorie a německá historická antropologie (80. léta)
- nejvíce prací o období raného novověku (konec 15. st.–18. st.)
- hl. evropocentrická

Seminář/ 12.2.

- četba paleografických textů
- **egodokument** = pramen osobní povahy (dopis, deník, poznámky...)

2. přednáška/19.2.

## Vývoj historiografie I

(IGGERS, G.: *Dějepisectví ve 20. století, str. 28–50*)

- vznik klasického historismu (19. století)
- 1810 Humboldtova univerzita v Berlíně – od r. 1825 zde působí Leopold von Ranke
- Humboldtova reforma vzdělání → tzv. „Bildung“ – výchova občanů – ve slušného „úředníka“, který bude pracovat v zájmu ideje pruského císařství
- **klasický historismus** – de facto kritický pozitivismus; důraz na primární prameny; → „Wie es eigentlich gewesen.“

### **Leopold von Ranke**

- považován za „otce historické vědy“
- *Dějiny románských a germánských národů v letech 1494–1514*
- **odmítá dějepisectví, které se neopírá o primární prameny**
- odmítá pouhé nekritické shromažďování pramenů
- radikální reformy výuky → **zavádí semináře...**

- šíření klasického historismu po Evropě
- historici po Rankovi – omezují svůj zájem hl. na jednotlivé národy a politický vývoj
- jsou zakládány **historické časopisy** – *Historische Zeitschrift* (1859); *Revue Historique* (1876); *English Historical Review* (1886) a *ČČH* (1895)
- obracení se ke klíčovým osobnostem – J. G. Droysen, E. Bernheim
- problém klasického historismu – nemá téměř co nabídnout, je vnímán jako něco bez jasné metody => => předzvěst vzniku „nových“ dějin → **kulturní dějiny**
  - nové uvažování o dějinách
  - problém s definicí kultury
  - představitelé: **Jacob Burckhardt** (*Renesanční dějiny v Itálii*); **Johan Huizinga**; **Aby Warburg**

### **Warburg**

- i do Čech, ale ne v takové intenzitě a formě – návaznost hl. na **W. Riehla** – etnograficky orientované kulturní dějiny („lidová kultura“)
- co Čech „přivádí“ kulturní historii **Č. Zíbrt, Z. Winter**
- 2. pol. 80. let – 90. léta 19. století → tzv. „**krize klasického historismu**“ → kritika narativních, převážně politických dějin

- v Německu tzv. „**spor o Lamprechta**“ → Karel Lamprecht: *Německé dějiny* (1891) →
    - Zpochybnění konvenčního historického bádání
    - Odmítnutí „velkých“ politických dějin
    - Zaměření se na jiné aspekty dějin, ze kterých vychází ve svém díle
- => odmítnuto stoupenci historismu

- \* Karl Marx – *Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta*
- Německo – sociální dějiny zatlačovány (rozvíjeny mimo historickou vědu)
- Francie – „boj“ proti tradičnímu univerzitnímu dějepiscectví →
- É. Durkheim (*Kurz společenské vědy*; 1888) – „historie není vědou, postrádá jednotící myšlenku“
- F. Simiand – „jedinou historická disciplína – hospodářské dějiny“

- 19./20. stol. – **počátek hospodářských a sociálních dějin** → rozvíjejí hl. ekonomové
- v Německu tzv. „mladší historická škola národního hospodářství“
  - nejvýznamnější představitel **Gustav Schmoller**
  - vychází z tradice klasického historismu

### 1. sociologická revolta:

#### - Max Weber, Otto Hitze

- kritika „Schmollerovy školy“
- pokus zavést do bádání jasný pojmový aparát
- nepovažují rozdíl mezi historií a sociologií za nepřekonatelný, kladou důraz na sociologickou dimenzi historie

- **Weber** - *verstehende Soziologie* (rozumějící sociologie) - sociologie zaměřená na „rozumění“ pozorované společnosti a kultuře → vychází z hodnot pozorovatele x nesmí být hodnotící ale hodnotová (tzn. vztahující se ke kulturním hodnotám)
- *vztažení k hodnotám* (Wertbeziehung) – viz J. Horský, *Historická antropologie?*; str. 72

### Američtí „noví historikové“:

- v USA odlišný vývoj → vliv historismu ne tak silný
- hl. cíl: psát dějiny určené pro moderní demokratickou společnost
- vznik tzv. **New History** – hl. sociolog. metody (později New Social History)
- snaha posílit interdisciplinární prvky historické vědy
- stoupenec i W. Wilson
- Ch. Beard (Ekonomická interpretace americké ústavy); J. H. Robinson, Carl Becker...

### Kvantifikace historického výzkumu:

- hl. v USA a Francii
- zavádění kvantifikujících metod do historického výzkumu (souvisí s rozvojem počítačů) => vznik kvantitativních disciplín → př. Historická demografie...
- využívání kvantitativní metody hl. v hospodářských dějinách
- **R. Fogel, D. North** – *Železnice a americký hospodářský růst*
- R. Fogel, S. Engerman – studie o otroctví na americkém Jihu (Robert Fogel – 1994 Nobelova cena za ekonomii)

- kvantitativně zaměřený výzkum ve Francii – **E. Le Roy Ladurie**: „*historie, kterou nelze kvantifikovat, nemůže být vědou*“
- Seminář/19.2.*

#### - texty:

- **Horský, J. – Nešpor, Z.: *Historická antropologie?***
- **Burke, P.: *Variety kulturních dějin.***

- **kulturní dějiny** - poč. Burke vidí již v renesanci (malířství, literatura...)  
- v 19. stol. utlačovány politickými dějinami (viz Variety...)

- **Námitky proti kulturní historii:**

- 1) ignoruje společnost
- 2) závisí na postulátu kulturní jednoty nebo konsensu
- 3) ústřední pojem = tradice („předpoklad automatického přenášení z generace na generaci“)
- 4) pojem kultura příliš úzký („nebere v potaz kulturu obyčejných lidí“)
- 5) není adekvátní naší době

- **Rozdíl mezi starou a „novou“ kulturní historií:**

- nová kulturní historie:

- 1) odmítá tradiční kontrast mezi společností s kulturou a „bez kultury“
- 2) rozšiřuje termín kultura
- 3) představu tradice doplňuje alternativami → kulturní reprodukce apod.
- 4) obrací předpoklad o vztahu mezi kulturou a společností

- **paradigma** = soubor ucelených poznatků; „vzor“

- **diskurs** = dříve: rozprava, rozmluva

= soustava výpovědí, které se vztahují k určitému tématu (+ jsou podřízeny urč. pravidlům)

3. přednáška/ 26.2.

## **Vývoj historiografie II – Škola Annales**

(IGGERS, G.: *Dějepisectví ve 20. století*, str. 51-63; BURKE, P.: *Francouzská revoluce v dějepisectví*)

ŠKOLA ANNALES (\* 20. léta 20. stol.)

- vznik ovlivněn:

- 1) hl. sociologií – Durkheim, Simiand (viz sociologizace)
- 2) inspirace hospodář. a sociál. dějinami
- 3) Henri Pirenne – belgický historik
- 4) Henri Berr – zakladatel čsp. *Revue de Synthèse Historique*
- 5) Vliv fr. geografické školy

- snaha o prosazení se proti stávajícím strukturám → „šance“ – Štrasburská univerzita → „revoltující historikové“

„**Hnutí Annales**“ (škola Annales)

- sdružení kolem čsp. *Annales d'histoire économique et sociale* (podle vzoru *Annales de géographie*)
- první číslo čsp. 15. 1. **1929**
- zakladatelé: **Marc Bloch, Lucien Febvre**
- postupně dominantní postavení
- zpočátku hl. historikové hospodářských dějin
- spolupráce s antropologií, filosofií, sociologií, psychologií
- dělena na 3 generace (pozn.: někdy se uvádí 4. generace)
- „tematické pole“: středověk, raný novověk
- výjimečně témata z obd. 19. a 20. stol.

- **1946** – pevná institucionální základna – tzv. **Šestá sekce** Praktické školy vysokých studií → určena výhradně k výzkumu a výchově badatelů

- tzv. Čtvrtá sekce – zaměřená na historické bádání; zavedení seminářů (podle Rankova vzoru)

- **1972** – Šestá sekce reorganizována v **EHESS** (*École des Hautes Études en Sciences Sociales*; Škola vysokých studií ve společenských vědách) → hlavní úkol – integrovat historii a společenskovědní disciplíny v jednotnou „vědu o člověku“

- **vrcholný rozvoj školy: 70. léta 20. stol.; celosvětový ohlas**

- **problémy:** lingvistický obrat, narativistická kritika (viz 4. přednáška a seminář/4.3)

## Zakladatelé (I. generace) školy Annales:

### - MARC BLOCH

- zaměření hl. na středověk
- *Dějiny francouzského venkova* (1931)
- *Feudální společnost* (1930–1940)
- *Králové divotvůrci* (1924) – o magické léčitelské schopnosti franc. a angl. středověkých panovníků (představy o království; „královský zázrak“= zvláštní pojetí nejvyš. politic. moci)
- *Obrana historie* – kniha úvah o dějinách (sepsaná 1940; nedokončená)
- *Podivná porážka* – svědectví o zhroutilí Francie roku 1940

### - LUCIEN FEBVRE

- zaměření spíše na novověk
- *Filip II. a Franche-Comté* (1911)
- *Martin Luther* (monografie)
- *Problém bezvěrectví v šestnáctém století: náboženství Rabelaise*

- na Blocha a Febvra navazuje mnoho historiků →

## II. generace školy Annales:

### - FERNAND BRAUDEL

- nejvýznamnější představitel II. generace; (1934–1937: s C. Lévi-Straussem na univerzitě v Sao Paulo!)
- výrazný zájem o geografické prostory a lidové kultury
- *Struktury každodenního života*
- *Civilizace a kapitalismus* (1979–1987)
- *Identita Francie* (1987) – určitý návrat k národním dějinám x zaměření na regiony
- *Středomoří za vlády Filipa II.* (1949) – popisuje jiný přístup k minulosti → neexistuje jen 1 historický čas → rozlišení **3 historických časů**:
  - a) *čas dlouhého trvání* – pro člověka nepostihnutelné klimatické či geologické změny (takřka nehybné dějiny)
  - b) *čas konjunktur* – odvíjející se dějiny hospodářských, sociálních a politických struktur (př.: čas demografického vývoje; čas agrární...)
  - c) *čas událostní* – rychlý čas politických událostí - bitvy, vlády, významné osobnosti...

- 50./60. léta 20. stol. – **všeobecná kvantifikace ve společenských vědách:**

- **vzestup kvantitativních dějin** (hosp. dějiny → sociální dějiny → kulturní dějiny)
- tendence ke zvědečtění historie (snaha o transformaci v exaktní vědu)
- př.: demografický výzkum – na základě demografických dat snaha vytvořit „totální dějiny“ o určitém regionu...
- přechod ke kvantifikaci spojen hl. se III. generací Annales

### - ERNEST LABROUSSE

- ovlivnil významně fr. dějepisectví x spíše okrajová postava školy Annales
- marxista → průnik marxistických myšlenek do skupiny Annales
- *Nástin vývoje cen a příjmů ve Francii v osmnáctém století* (1933)
- *Krise francouzského hospodářství* (1944)

#### - PIERRE CHAUNU

- *Sevilla a Atlantik* (1955–60) – analýza obchodu a hospodářských trendů mezi lety 1504–1650  
- zavádí pojmy *structure* a *conjuncture*

#### - PIERRE GOUBERT

- historická demografie, regionální dějiny
- práce o kraji Beauvaisis – důraz na tzv. sociální demografii – šance na přežití se mezi jednotliv. sociálními skupinami liší
- *Ludvík XIV. a dvacet milionů Francouzů* – opět tzv. sociální demografie (sociální analýza)

### **III. generace školy Annales:**

- stálé působení výše zmíněných historiků
- z počátku (60. léta) – všeobecné nadšení pro kvantitativní metody v historii
- později přiklonění se k „historické antropologii“ → zájem hl. o dějiny mentalit
- větší přístupnost k zahraničním myšlenkám a směrům
- zvýšení zájmu o dějiny žen
- postupně úplný rozpad jednotného pohledu → nahrazeno pluralitou dějepisných přístupů

#### - JACQUES LE GOFF

- esej *Čas kupců a čas církve středověku* (1960) – využ. schéma Braudelova pojetí času
- *Zrození očištění* (1980) – příspěvek k dějinám mentalit; zabývá se měnicími se představami o posmrtném životě
- *Tělo ve středověké kultuře; Paměť a dějiny; Peníze ve středověku...*

#### - GEORGES DUBY

- historik hosp. a sociálních dějin středověké Francie
- *Neděle u Bouvines 27. července 1214*
- *Tři stavy* – zkoumá vztah mezi materiálními a mentálními v průběhu sociálních změn

#### - EMMANUEL LE ROY LADURIE

- *Languedočí sedláci* (1966) – kvantitativní práce (založ. na analýzách ...), rovněž předznamenává konec „dějin bez lidí“
- *Montaillou* (1975); *Karneval v Romansu*

#### - PHILIPPE ARIÉS

- „sváteční historik“; připojuje se k okruhu školy Annales 1978
- odmítl kvantitativní přístup
- studie *Staletí dětství* – středověk neznal pojem dětství, resp. obd. dětství neexistovalo (děti = malí dospělí) → chladný vztah rodičů k dětem (vyvráceno)
- *Dějiny smrti* (Člověk tváří tvář smrti)
  - reakce na výrok L. Febvra: „Nemáme žádné dějiny smrti.“
  - vývoj vnímání smrti společností
  - rozliš. 5 odlišných postojů vůči smrti (od „zkrocené smrti“ až po „neviditelnou smrt“)
- kritika prací – Ariés nebere v úvahu regionální a sociální odlišnosti

#### - MAURICE AGULHON

- studie *Republika na vesnici* – o politickém chování prostého lidu
- *Bojující Marianna* – analýza republikánské metafory a symboliky

#### - ANDRÉ BURGUIÉRE

- „*jevy označující x jevy označované*“ (viz text Nešpor – Horský, s. 73)

#### - ALAIN BESANÇON

- odborník na ruské dějiny (hl. 19. století)

- **ALAIN CORBIN** - *Na stopě neznámému* (viz HA – 6. přednáška)

- **JEAN DELUMEAU**

- historik hospodářských a sociálních dějin
- změna – orientace na kulturně historické problémy
- práce o reformaci, dechristianizaci Evropy
- zájem o historickou psychologii
  - *Strach na Západě ve 14.–18. století* (2 díly) – rozliš. strach většiny a strach vládnoucí kultury
  - *Dějiny ráje. Zahrada rozkoše* – formování představ o ráji

- **MARC FERRO**

- historik ruské revoluce a 1. sv. v., dějiny Francie, kolonialismus...
- *Dějiny Francie; Dějiny kolonizací. Od dobývání až po nezávislost 13.–20. století*

- **FRANÇOIS FURET**

- historik francouz. revoluce
- *Francouzská revoluce I. díl: Od Turgota k Napoleonovi (1770–1814)*
- *Francouzská revoluce II. díl: Od Ludvíka XVIII. po Julese Ferryho (1815–1880)*

- **ROBERT MANDROU**

- historická psychologie
- *Úvod do moderní Francie: Esej o historické psychologii* – „uspořádání myšlenek“ L. Febvra
- *Soudci a čarodějové ve Francii v 17. století; Lidová kultura v 17. a 18. století* – inspirace pro historiky

- **MONA OZOUF(OVÁ)**

- studie o svátcích během francouzské revoluce

- **MICHÈLE PERROT(OVÁ)**

- spolupráce s G. Dubym – dílo o historii žen

- **JACQUES REVEL**

- **MICHELLE VOVELL**

- marxistický historik francouz. revoluce, ovlivněn E. Labroussem
- zkoumal dechristianizaci, sekularizaci na základě postoje ke smrti – ze závětí!
- *Barokní zbožnost a dechristianizace; Ideologie a mentality*

- další osobnosti viz →

BURKE, P.: *Francouzská revoluce v dějepisectví. Škola Annales (1929–1989)*. Praha, NLN 2004.

-1994 – **změna podtitulu čsp.**: *Économies, Sociétés, Civilisations* → ***Histoire, Sciences, Sociales***

- poslední sjednocující zájem školy Annales – kulturní a symbolická sféra → snaha pochopit moderní politické tradice → kolektivní dílo ***Místa paměti*** (1984–1986) – zkoumání symbolů a památníků, které jsou důležité pro moderní fr. národní vědomí

**ROGER CHARTIER** – někdy uváděn jako vůdčí osobnost „IV. generace“ školy Annales (úhel pohledu ☺) x ! **představitel tzv. nové kulturní historie**

Seminář/26.2.

- texty:

- **P. Burke: *Variety kulturních dějin***
- **J. Horský: *Místo teorií v historických vědách...***

Poznámky k textu z hodiny:

- **4 námitky proti metalistickému pojetí dějin** (viz *Variety kulturních dějin*, str. 177–182)

- 1) homogenizace → vše cizí považováno za homogenní
- 2) problém variability způsobů myšlení – problém změny, variace v čase → přechod a kontrast mezi 2 „mentalitami“
- 3) systém přesvědčení považován za autonomní (bez ohledu na společnost) → „předkládaný světonázor je přirozený a jediný možný“
- 4) staví na evolucionismu → logické x předlogické myšlení; primitivní x civilizovaný; tradiční x moderní ...

- problémy v souvislosti s historií mentalit – viz *Variety...* str. 172

- **vědy idiografické** = „společenské vědy“

- **vědy nomotetické** = „přírodní vědy“

4. přednáška a seminář/4.3.

## **Lingvistický obrat – narativistická kritika dějepisectví a návrat vyprávění do historiografie**

(IGGERS, G.: *Dějepisectví ve 20. století*, str. 91–94; 111–124)

- 60. léta 20. stol. – zpochybnění zaběhnutých vědeckých metod → počátek postmodernistického uvažování o vědě – součástí i tzv. „**lingvistická kritika**“ →

- **Ferdinand Saussure** (Švýcar) – *Kurs obecné lingvistiky* (1916)

- **Formulace teorie jazyka** – vychází ze tří hl. myšlenek:

- 1) Jazyk vytváří autonomní systém
- 2) Jazyk není nástroj k zprostředkování významu x význam je jeho funkcí →  
→ tzn.: myšlení člověka je determinováno jazykem
- 3) Jazyk má strukturu; mezi významem a označ. předmětem je shoda

- **Roland Barthes** – *The Discourse of History* – „jazyk uzavřen sám do sebe → nemá vztah k vnější skutečnosti“ => text se nevztahuje ke skutečnosti - platí pro literární i historické texty

- **Jacques Derrida** – radikalizace Saussurovy teorie – význam a označ. předmět – bez shody

- **Michel Foucault** – snaha odstranit z textu ideologické prvky → odstraňuje z textu autora jako určujícího činitele

- **zákl. myšlenka postmoderní teorie dějepisectví** – „*popření souvislosti mezi historickým dílem a vlastní historickou skutečností*“

- **Frank Ankersmit** – historie nelze odlišit od mýtu (historie nepramení z reality, ale z jazyka, který o ní hovoří)

- **Hayden White** – *Metahistorie: historická představivost v Evropě devatenáctého století* (1973)

- dějepisectví se neliší od krásné literatury
- „není zásadní rozdíl mezi dějepisectvím a filosofií dějin“
- k odkrytí faktů může napomoci filologická kritika x další vytváření textu dáno estetickými a etickými zřeteli a ne vědeckými

=> FORMU A OBSAH NELZE ODDĚLIT

=> White stojí mimo tradici historického myšlení



## - METAHISTORIE:

- snaha dokázat, že historická vyprávěná neobsahují žádná kritéria pravdivosti → dokazuje na příkladech 4 historiků a filosofů – Michelet, Tocqueville, Ranke, Burckhardt; Hegel, Marx, Nietzsche, Croce
- rozlišení úrovně historických děl:
  - 1) kroniky – nejvíce histor. vědecké dílo
  - 2) příběhy...
- 3 charakteristiky historického textu:
  - 1) rovina „zdějování“ (mode of emploment) – způsob výstavby děje
  - 2) rovina argumentační
  - 3) rovina ideologického směřování textu

ad1) rozdělení: komedii, tragedii, satyru, romanci

ad2) rozdělení: formální, mechanické, organizovaný, souvislostní

ad3) rozdělení: anarchismus, konzervatismus, radikalismus, liberalismus

=> historické dílo – kombinace všech složek

- dělení z hlediska jazyka:
  - 1) metafora
  - 2) metonymie
  - 3) synekdocha
  - 4) ironie
- takto radikální narativistická kritika nebyla přijata

- pojem lingvistický obrat vzniká v rámci amerických a francouz. diskuzí

→ důraz na ústřední postavení jazyka v politických, sociálních, kulturních a duchovních dějinách

- pozn.: tzv. „**pražský lingvistický kroužek**“

- spolek českých a zahraničních lingvistů založený v roce 1926
- úkol - kritické přehodnocení soudobé lingvistiky
- členové: Vilém Mathesius, Bohumil Trnka, Roman Jakobson

## Lawrence Stone a Návrat vyprávění:

- 1979 – čsp. Past and Present : esej *Návrat vyprávění: úvahy o staronovém dějepisectví*
- „během 70. let – opuštěna víra v možnost systematického vědeckého výkladu dějin → obnoven zájem o různé složky lidského bytí → důsledek= návrat narativních forem dějepisectví“
- jedna z hl. otázek: Do jaké míry by měla historie chápat sebe sama jako vědu?

esej **NÁVRAT VYPRÁVĚNÍ:**

- 3 směry vědecké historie (podle nových modelů a metod):

- marxistický ekonomický model (klasifikace tříd; dialektický proces...)
- francouzský ekologicko-demografický model (souvis. se školou Annales/3. generace)
- metody americké kliometrie

- všechny 3 směry se ukázaly jako nevyhovující/nedostačující → neodpovídají na základní otázku „*proč?*“

- tyto směry ignorují přeměny kultury, umění, náboženství a další dílčí části

- výsledek – izolace těchto směrů od sociální historie, která se naopak rozvíjí

- 5 rozdílů mezi tradičním a „novým“ vyprávěním (narací):

### Nové narativní dějepisectví:

1. zaměřuje se hlavně na „malé“ obyčejné lidi než na mocné postavy dějin
2. analyzuje vše pomocí metod a popisu jako nezbytnou součást (zaměř. i na drobnosti)
3. otevřenost vůči novým pramenům
4. nový (odlišný od předchozího) způsob vyprávění (psaní)
5. vyprávění z pozice konkrétní osoby, skupiny, události atd., který osvětluje vnitřní svět minulé kultury a společnosti

- Simon Schama: *Mrtvé jistoty; Krajina a paměť*

- Jonathan Spence: *Otázka Hu*

→ tito autoři nejvíce vědomě ruší hranici mezi akademickým dějepisectvím a historickým románem

**NARATIVISTICKÁ KRITIKA** (podle textu **HORSKÝ, J.: Místo teorií v historických vědách...**)

- **hl. bod kritiky**: *Narace* – nelze posoudit adekvátnost vůči skutečnosti + její **autoreferenčnost**

- **přínos kritiky**:

- desubstancionalizace dějinných procesů
- narušení víry v objektivitu historika

- **výtky vůči kritice**:

- chce vypovídat o celém dějepisectví x příliš zaměřena na politické dějiny
- v dějepis. pracích rétorické, etické, estetické a politicko-ideologické prvky → to ale neznamená, že by historie nebyla vědou, resp. že by neměla epistemolog. struktury (pokud by mělo být doloženo, musela by být narace porovnána se skutečností x to nemožné)
- souvislost narace x souvislost teorií
  - z hlediska narace – souvislost teorií = podmnožina souvislosti vyprávění
  - předpoklad, že narace má samo vysvětlovací fci
  - z hlediska teorie – předpoklad logické návaznosti mezi „objekty studia“ (výkladové propojení jevů)
- hl. problém – narativistické kritiky příliš jednostranné => spíše antiscientický dopad (pouze částečný přínos)

5. přednáška /11.3.

## **Mikrohistorie I**

(*IGGERS, G.: Dějepisectví ve 20. století, str. 95–110*)

- 2.pol. 60.let 20.stol – vznik oborů, které čerpají ze starších směrů (Weber...), soudobé etnologie a symbolické antropologie

- 70. a 80.léta – kritika základních východisek sociálních dějin (hl. víra v pozitivní působení modernizačního procesu...) => úpadek makrohistorických koncepcí a sociálněvědních přístupů k dějinám (nedostatečné zohlednění role člověka v „historii“)

- **průběh 70.let – formování mikrohistorie** (hl. italská mikrohistorie)

**Mikrohistorie** (obecně)

- bez konkrétní definice
- **odklon od velkých struktur**
- návaznost na některé předchozí přístupy (př. pramenná heuristika)
- využ. tzv. „**zhuštěný popis**“ (C.Geertz)
- **odmítnutí kvantifikace a tzv. „longue durée“**
- **zaměř. na individuum**
- obrat k dějinnému subjektu
- **aktérské pojetí minulosti**
- odmítnutí a **kritika „mentalité“** (kolektivní sdílení) →
  - 1) „redukce“ individuální vůle
  - 2) „redukce“ třídních rozdílů
  - 3) stálá závislost na kvantifikaci
  - 4) určitý ideologický podtext
  - 5) neodpovídá na otz.: „Proč se lidé chovají objektivně individuálně?“
- mikrohistorie rovněž kritizována za skrytý ideologický podtext (marxismus)

## ITALSKÁ ŠKOLA MIKROHISTORIE (MH)

- univerzita v Bologni

- „pevná základna“ – čsp. *Quaderni Storici* (1966)

- 1977 – E. Greni – možnosti a perspektivy dějinného výzkumu pomocí mikroanalýzy
- 1979 – zveřejnění programu MH (Ginzburg; Poni)

- turínské *nakladatelství Giulio Einaudi*

- formování školy prostřednictvím monografií

- snaha o úplnou nezávislost na škole Annales

- důraz na detailní rozbor

- základ koncepce MH – výzkum všech osobních kontaktů doložitelných ve vztahu k určitému jménu → využ. **PROSOPOGRAFIE** (věda, která se zabývá zkoumáním urč. kruhu osob s ohledem na původ, kariéru či rodinné vztahy)

- zaměření - hl. **období raného (evropského) novověku**

- **předmět zájmu** – „obyčejní lidé“ + bezvýznamná/zapomenutá/ období života „velkých osobností“

- základní teoretické přístupy:

- 1) **reprezentativnost** – „zda jde jen o náhodně vybrané jedince a podle jakých kritérií jsou vybíráni, aby ‚reprezentovali‘ danou společnost ve sledovaném období“
- 2) **zobecněný získaných poznatků** – souvis. s problematikou reprezentativnosti
  - a) „zda MH musí mít zobecňující cíl“
  - b) „o jaké osoby by se mělo jednat, aby bylo možné dospět k zobecnění většiny získaných poznatků“

- 2 základní koncepty:

- 1) **koncept přirozené výjimky** („obyčejné nenormální situace“) → dva pohledy:

**A. osoby překračující obvyklé/oficiální normy** (př. mlynář Menocchio – C.Ginzburg: *Sýr a červi*) → díky osobě vymykající se z dobové každodennosti, jsme schopni tuto každodennost postihnout

**B. Natalie Zemon Davisová (*Návrat Martina Guerra*-1983)** – „*co když výjimka nebyla výjimkou, ale zcela normální stav společnosti ve sledovaném období*“

- 2) **teorie pramenných stop** – Ginzburg – inspirace v dějinách umění, psychoanalýze a kriminalistice → tyto obory + MH – užití „**diagnostické metody**“ → historik – konfrontace zjištěných „detailů“ prokazatelných na základě (ne)psaných pramenů → *identifikace existujícího, ale neznámého jedince + z hlediska výzkumu-výběr nejpravděpodobnější varianty na základě důkazů (hypotetický charakter důkazů)*

- zjištěné detaily je možné spojit v příběh třeba i za použití narace

- hlavní představitelé italské MH-školy:

- z počátku marxisté, později odklon od marxismu

- **CARLO GINZBURG**

- *Sýr a červi: svět jednoho mlynáře kolem roku 1600* (1975) – práce stojící u zrodu analytického pojetí MH; stručný obsah – viz J. Grulich: Zkoumání maličností (ČČH – str. 524)

- **GIOVANNI LEVI**

- *Dědictví moci: kariéra vymítače d'áblů v Piemontu v 17. století* (1985)

- **EDOARDO GRENDI**

- 1977 – *článek v čsp. Quaderni Storici* – nastínění možností a perspektiv dějinného výzkumu pomocí mikroanalýzy

- **CARLO PONI**

- 1979 – *v čsp. Quaderni Storici* – s C. Ginzburgem zveřejňuje program mikrohistorie

- **FRANCO VENTURI**

- později se k italské MH-škole hlásí další badatelé x již se nechrání postupů ital. mikrohistoriků  
- pozn.: !!! francouzská škola Annales není mikrohistorická !!!

- MH- zaměření hl. na raný novověk x několik pokusů o aplikaci MH-přístupů v analýze politických konfliktů 20. stol. → využití metod **orální historie** (Oral History):

- **Alf Lüdtke; Lutz Niethammer** (Něm.) – výzkum zaměřený na každodenní život dělnické třídy ve 20. stol.
- **Christopher Browning** (VB) – *Obyčejní lidé: záložní policejní prapor 101 a konečně řešení v Polsku* (1993) – zaměření na řadové vojáky; nový pohled na pachatele zvěrstev holocaustu
- pozn.: v SSSR – rozhovory s oběťmi stalinské éry

*Seminář/11.3.*

- rozdělení MH podle **M. NODLA: Mikrohistorie a historická antropologie.** (str. 238)

- 1) MH, ve které jsou hrdiny doposud přehlížení reprezentanti spodních vrstev společnosti
- 2) MH konfliktů
- 3) „demografická či populační“ MH

- poznámky z textu **GRULICH, J: Zkoumání maličkostí.**

- vztah MH x historická antropologie (str. 528)
- kvalitativní a kvantitativní prosopografický výzkum (str. 529)
- deskriptivní metoda x mikroanalýza
- italská MH koncipována s ohledem k dějinám mentalit
- německá historiografie vymezena vůči „velkým dějinám“
- vzájemná interakce mezi makro- a mikrohistorickým pojetím dějin
- Göttingenská škola – klasická HA → Jürgen Schlumbohm, Hans Medick
- čsp. Historische Anthropologie (1993)
- regionální dějiny a MH v české historiografii (str. 538-546)

*6. přednáška/25.3.*

## **Mikrohistorie II**

**CARLO GINZBURG** (\*1939)

- italský historik; kritizován za levicové zaměření
- otec umučen nacisty za účast v odboji
- ovlivněn dílem M. Blocha (*Králové a divotvůrci*)
- hl. zájem: lidová víra, čarodějnictví a magie
- stojí u počátků zrodu mikrohistorie
- hlásí se k metodologickému odkazu lingvistiky Jacobsona a Bachtina → „*klíčový je moment nedorozumění*“ – vyplývá z odlišnosti kultur (vzdělanec x lidová kultura – jiná kosmologie)
- snaha vymanit se z vlivu ideologií (modernizace...) => zaměření se na „mrtvé události“
- od r. 1970 prof. na uni v Bologni

- ***Benandanti***

- téma: magie, čarodějnictví, lidová kultura
- „dobří čarodějové“ – strážci úrody a plodnosti
- znak předurčení – narození „v košilce“ (se zbytky placenty na těle)
- předpoklad, že tento jev vlastní celé Evropě
- sledování procesu transformace: nejprve B. pronásledování inkvizicí, ale u obyč. lidí oblíbeni → proměny lidové kultury => B. pronásledování všemi obyvateli
- velmi narativní práce
- příliš kladen do opozice vztah: „hodná lidová kultura“ x „zlá církevní kultura“

- **Sýr a červi: Svět jednoho mlynáře kolem roku 1600**  
(mlynář Domenico Scandella = Menocchio)  
- sledována kosmologie; střet kultur – inkvizice x obyč. člověk  
- velmi narativní dílo
- **Noční příběh – Sabat čarodějnic**  
- spíše (makro)historická-práce

- **kritika C. Ginzburga:**

- **DOMINICK LACAPRA** (ital. historik)  
- největší kritik C. Ginzburga  
- tvrzení – „ *Ginzburg si vytváří vlastní lidovou kulturu, která má 4 charakter. rysy:*“  
1) fundamentalistický materialismus  
2) rovnostářství  
3) (náboženská) tolerance  
4) pozemský utopismus  
- (*Der Käse und die Würmer. Der Kosmos eines Historikers im 20. Jahrhundert*)
- **ANDREA DEL COL**  
- považuje Menocchia za heretika; zveřejňuje dva klíčové Menocchiové výsledky (v plném znění)  
- edice: *Domenico Scandella Known as Menocchio*

**ALAN CORBIN**

- současník C. Ginzburga
- typický představitel školy Annales
- hl. kulturně-makrohistorická témata – dějiny prostituce... → př.: *Narcis a miasma* – dějiny zápachu
- 90. l. 20. stol. – změna zaměření → píše MH-práci
  - ***Na stopě neznámému*** - náhodný výběr 1 osoby a snaha zrekonstruovat její život (Louis-Fr. Pinagnot)

*Seminář/ 25.3.*

- texty:

- **GINZBURG, C.: *Inkvizitor jakožto antropolog.***
- **CORBIN, A.: *Na stopě neznámému.***

- doporučené texty (nepovinné!)

**HIML, P.: *Domenico Scandella a Carlo Ginzburg: Kariéra jednoho mlynáře a jednoho historika.***  
(C. Ginzburg: *Sýr a červi*, s. 201–218; doslov).

**LACAPRA, D.: *History and Criticism – 2 – The Cheese and the Worms: The Cosmos of a Twentieth-Century Historian.*** (antropoweb – KSA/EHA)

## „Klasická“ historická antropologie (HA) I

- rozvoj v Německu
  - něm. soc. a humanitní vědy poznamenány 2.sv.v. => vrací se zpět ke starším teoriím
  - 70./80. léta – recepcí teoretického přístup z anglosaského a ital. prostředí → vzniká nový směr = HA
  - institucionální zázemí HA:
    - **Institut pro HA Jochena Martina** (není příliš významný)
    - **Saeculum** – 1. čsp. věnovaný HA
    - „**göttingenská škola**“ – sdružení historiků při uni v Göttingenu
      - **Institut Maxe Plancka v Göttingenu** (dnes neexistuje)
      - ovlivněna symbolickou antropologií
      - **Alf Lüdtke, Jürgen Schlumbohm, Hans Medick, David Sabean** (USA)
      - „ostré“ spory s jinými přístupy → spor s představiteli **Bielefeldské školy** (historická sociální věda; příklon ke kvantifikaci) – **J.Kocka, Wehler** → spor „antiHA“ a antihistorických tezí
    - **uni v Saarbrücke**
      - **Richard van Dülmen** + jeho žáci (Eva Labouvier)
    - **Vídeňská univerzita**
      - **Mitterauer, Gerd Dressel** (úvod k HA)
    - **uni v Berlíně**
      - vyd. čsp. **PARAGRANA**
      - **Christoph Wulf** – příspěvky k HA
      - institucionální centrum pro HA
      - hlásí se k dědictví starší HA („filosofická antropologie“)
      - proti některým názorům „göttingenské školy“
  - **1993 \* Historische Anthropologie** (<http://www.historische-anthropologie.uzh.ch/zeitschrift.html>)
    - soudobý časopis HA
  - v ČR: **FHS UK (Jan Horský)**
  - stěžejní „teoreticko-metodologické“ texty k HA:
    - **Gerd Dressel: Historische Anthropologie** – úvod do HA
    - **Christoph Wulf: Vom Menschen – Handbuch Historische Anthropologie** – úvod do HA
    - **Richard van Dülmen: Historische Anthropologie: Entwicklung-Probleme-Aufgaben** (spíše eseje – úvahy o HA)
      - Uni v Saarbücken (Sársko)
      - dějiny raného novověku; „specialista“ na mikrohistorii (ne mikrohistorik!)
      - magie, čarodějnictví, lidová kultura, každodennost
      - jeden za zakladatelů HA + čsp. Historische Anthropologie
      - *Divadlo hrůzy* (soudní praxe a výkon trestu)
      - *Bezectní lidé: O katech, děvkách a mlynářích* (nepočestnost a sociál. izolace)
      - *Macht des Wissens* (Moc vědění) – poslední práce
  - klíčová díla:
    - **Hans Medick: Misionáři ve člunu** (*Missionaries in the Row Boat*)
      - přihlášení se ke C. Geertzovi – zhuštěný popis, symbolická antropologie...
- (C.Geertz – chápe kulturu jako systém symbol. významů → jejich detailní analýza → možnost rozplést „pavučinu“ významů)
- **Richard van Dülmen: Kultura a každodenní život v raném novověku (16. – 18. století)**
    - 3 díly: I.) *Dům a jeho lidé.* II.) *Město a vesnice* III.) *Náboženství, magie, osvícenství.*

## Historická antropologie:

- kořeny již v procesu sociologizace
- 2 vlny antropologizace historie:

- 1) **60. a 70. léta 20. st.** – významná pro etnology
  - osobnosti – **E. P. Thompson** (*Utváření anglické dělnické třídy*), **Marshall Sahlins** (*Smrt kapitána Cooka...*; vydáno až v 80. letech!)
  - diskuze, zda nejde o pozdní projev sociologizace
- 2) **80. a 90. léta 20. století** – významná pro historiky (1. vlnu de facto neuznávají) a HA
  - hl. němečtí autoři (Medick...)
  - zaměření se na aktéry...
  - klíčová východiska:
    - **Geertz + další (Turner, Douglasová)**
    - **MH (od velkých procesů k MH-strukturám)**
    - **pozůstatky sociálně vědní historie (využ. kvantifikaci...)**
    - **pojem každodennost**
    - **hl. období = raný novověk**

- **HA těžko definovatelná x vymezena tématy!** → gender, tělo, konflikt, náboženství, čarodějnictví a magie, práce, rodina, otázky týkající se života a smrti...
- každý histor. antropolog – odlišná témata
  - Dülmen: zcela vytěšňuje materiální hledisko...
  - Dressel: např. vztah čl. k životnímu prostředí, způsob obživy...

## **!!! Stálé opakování témat (viz výše) hraničí s určitou strukturací HA**

*Seminář/1.4.*

- texty:

- **MEDICK, H.: *Missionaries in the Row Boat.***

- doporučený text (nepovinný!)

- **NEŠPOR, Z.: *Dvojitý život historické antropologie. Institucionální (ne)porozumění mezi historií, sociologií a sociálními antropologií.*** (Dějiny – teorie – kritika 1, 2005, str. 87-104.)

*8.přednáška/8.4.*

## **„Klasická“ historická antropologie II**

- HA → zájem o člověka

### **HANS MEDICK:**

- východisko = symbolická antropologie (návaznost na Geertze) + aplikace sémiotického přístupu → snaha porozumět – „kultura jako text“
- vliv Webera – „kultura je nám cizí x snaha porozumět“

- 1) pojem „**dvojaká cizost**“ – souvisí se symbolikou

- 1) badatel nemůže vědět, zda si symboliku vyložil správně

- 2) člověk, ke kterému se symbolika váže, ji (vůbec/správně) nemusel chápat

- interpretace hypotetická – možnost dezinterpretace + nesprávná interpretace aktéra = nesprávná interpretace badatele
- vypořádat se z cizostí je nemožné – pouze je třeba brát jí v úvahu
- odkaz na Webera – „cizost badatele“ → je legitimní nabízet větší počet interpretací a nelze určit správnou + ! porozumění ano x vyvarovat se vcítění

2) „**zhuštění popis**“ (*thick description*) – podle C. Geertze (Interpretace interpretací = interpretace druhé či vyššího řádu)

- R. van Dülmen s těmito pojmy nepracuje!

- něm. HA kritizována za „měkkost“ (víceznačnost) → **polemika Bielefeld. x „göttingen. školy“**:

- uvažování „göttingen. školy“ neracionální
- HA = sbírání anekdot → chybí vstupní hypotézy, na které lze nalézt jasné odpovědi (tento postup příliš ovlivňuje závěry!)
- otz. na kolik sémiot. chápání minulosti/kultury umožňuje odhalení ega (jedince)

- pozn.: kritika symbolic. antropo – „jakmile kultura chápána jako symbolický systém, mizí jedinec“  
→ postulát kultury vytlačuje jedince; (podobně dějiny mentalit)

- hl. téma v Göttingenu = **proces protoindustrializace** (podle F. Mendelse)

= přechodné období, týkající se změn ve výrobě (z agrární → industrializ.)

- souvisí s rozvojem domácí výroby

- tvrzení, že tento proces inicioval demografický přechod (hl. natalita – mortalita) → tuto myšlenku přebírá „göttingenská škola“ + otz. zda protoindustrializace měla vliv na mentalitu lidí

- konec 80. let – 1. pol. 90. let 20. stol – zkoumání na omezených „komunitách“ /oblastech →

→ př.: H. Medick: *Předení a přežívání v Laichingenu* (1650–1900)

D. Sabeau: *Příbuzenství, rodina a vlastnictví v Neckerhausenu* (1700–1870)

J. Schlumbohm: *farnost Belms* (1650–1860) – vestfálská farnost

→ využívané prameny – statistické a protostatistické prameny (inventáře, matriky...) – demografie

→ klíčové práce x využ. kvantifikace (demografie – výzkum rodin...) – podle Medicka problém → **HA se dostává od čistě „zhuštěného popisu“ k demografickým tabulkám a kvantifikovaným hospodářským dějinám!** (vliv sporů s Bielefeld. šk.) → „už není HA-přístup“ (podle Dülmena)

*Seminář/8.4.*

- texty:

- **HORSKÝ, J.:** *Historická demografie.*
- **SCRIBNER, B.:** *Historical Anthropology of Early Modern Europe.*

**J. Horský:**

- „1. seznámení“ českého prostředí s HA

- srovnává HA s přístupy M. Webera

**B. Scribner:**

- australský historik, z USA

- teoreticko-metodologické texty k HA; pojetí HA ve stylu Dülmena

- vychází z nových kulturních dějin

- zaměř. na otz. evropského novověku; zájem o lidovou kulturu

- **kritika práce R. Darntona** – Velký masakr koček

- dvojí symbolika: 1) rebelie x autorita 2) pomsta ženám pánů = sexuál. symbolika

→ ALE: **1)** nelze prokázat, že popisovaná událost je skutečná a ne jen „pohádka“ – chybí důkazy

**2)** problém se správným pochopením symbolů – „kočka = symbol sexuality?“

→ podle Darntona kočka symboliz. něco špatného x jinde kočka znamená štěstí



## **Symbolická antropologie**

- hl. ve VB a USA – 60./70. léta 20. stol.
- zaměř. na „divochy“
- „†“staré směry - strukturalismus a funkcionalismus → nástup nových etnografických směrů:
  - 1) Symbolická antropologie
  - 2) Kognitivní antropologie
- **Symbolická antropologie:**
  - 3) zameř. na strukturu symbolů, které vytváří kulturu
  - 4) sleduje reprodukci a transformaci symbolů
  - 5) důraz na emickou perspektivu
  - 6) využ. „zhuštěný popis“ – „analýza symbolů“

- historie odmítá funkcionalismus a strukturalismus tím, že se inspiruje symbol. antropolog.

### **CLIFFORD GEERTZ (USA)**

- kultura = sdílený systém symbol. významů
- zavádí pojem „zhuštěný popis“ + metodologie
- *The Interpretation of Cultures* (1973) – soubor esejů
- antropologii překonán

### **MARY DOUGLAS (VB)**

- studium čarodějnictví
- ovliv. dílem É. Durkheima a M. Mausse
- *Purity and Danger* (1966) - **koncept čistého a nečistého** = symbol. klasifikační systém  
→ př.: Židé – zákaz vepřového masa → zajišťuje integritu a stabilitu židov. společnosti
- důležitost symbolů pro jednotlivé kultury – př.: V Indii = posvátná kráva – na tomto symbolu stojí celá kultura; bez něj se zhroutí → krávy = integrační prvek celé kultury
- pozn.: kulturní materialismus – Marvin Harris – „krávy potřebné k práci na poli = proto se nekonzumují“

### **VICTOR TURNER (VB)**

- studium tzv. „přechodových rituálů“ = rituály, které změni sociální status jedince (biřmování, obřizka, maturita, svatba, pohřeb...)
  - přechod. rituály rozprac. již **A. van Gennep** (19./20. stol.)
- rozlišuje 3 fáze: 1) **Odloučení** 2) **Pomezí/liminární fáze** 3) **Znovuzačlenění**
- Turner rozprac. hl. pomezí fázi (složitý symbol. systém – dále ho člení)
- zkoumá problematiku pohřbů
- (pro historii – tematická inspirace)

## **VZTAH HISTORIE A SYMBOLICKÉ ANTROPOLOGIE**

- vzájemné prolínání se projevuje v pracích R. Darntona a N. Z. Davis

### **ROBERT DARNTON (\*1939): *Velký masakr koček* (1984)**

- hlasí se k nové kulturní historii
- prac. na uni v Oxfordu, Princetonu, Harvardu
- témata z evropských novověk. dějin – hl. Francie 17.–19. stol.
- hl. zaměření na problematiku knižní produkce (i četba...)
- spolupráce s Geertzem – ovlivněn → „Masakr koček“ (= „experiment“ a výjimka mezi D. pracemi)
- *The Great Cat Massacre and Other Episodes in French Cultural History*

**NATALIE ZEMON DAVIS (\*1928): *Návrat Martina Guerra* (*Návrat pravého Sommersbyho*)**

- zaměř. na evropský raný novověk – hl. Francie
- témata: vzdělanost, media, právní dějiny...
- zájem o symboliku rituálů → charivari = symbolic. pomsta
- hlásí se k historické naraci 80. let 20. stol.
- velmi spekulativní práce
- *The Return of Martin Guerre* – rekonstrukce na základě soudních zápisů z výslechů (doslov Carla Ginzburga!)
- *Society and Culture in Early Modern France* (1975)

*Seminář/15.4.*

- texty:

- **DARNTON, R.: *The Great Cat Massacre.***
- **DAVIS, N. Z.: *The Reason of Misrule.***

- *Velký masakr koček* – viz text + jeho kritika (→B. Scribner: *Historical Anthropology of Early Modern Europe.*)

- *The Reason of Misrule* („Důvody anarchie“) – problematika charivari

- \* M. Douglas: „Karneval je jedno z největších nebezpečí stávajícího pořádku.“

*10. Přednáška/ 22.4.*

## **Sociálně-historické a antropologické proudy v českém dějepisectví I**

- pronikání směrů do českého prostředí problematické:

- 1. pol. 20. stol. – vliv Gollovy školy
- 2. pol. 20. stol. – ideologické bariéry

**80.–90. léta 19. stol.:** prostředí Karlo-Ferdinandovy uni (1882) – **historický proseminář J. Golla**

→ přejetý stanoviska klasického historismu

- Gollovy žáci: Pekař, Šusta, Krofta... – na všech historických pracovištích => šíření historismu
- výjimka – historici orientovaní na kulturní dějiny (Zibrt, Winter)

**20.–30. léta 20. stol.** – škola Annales x recepce v českém prostředí téměř nulová

- **B. MENDEL**

- historik hospodářských a sociálních dějin
- orientace na německé hosp. dějiny a na fr.-belgické prostředí (H. Pirrene)

- **Okruh historické skupiny** (kolem čsp. Dějiny a přítomnost)

- J. Slavík
- někdy označ. za marxistický; orientace na sociologii

- po r. 1938/39 – přerušena kontinuita historického vývoje

- po 2. sv. v. – žádné významné trendy

- po roce 1948 – vstup marxismu do historiografie + přetrvává vliv Gollovy školy => dopad na recepci antropolog. a sociolog. směrů

- **1953 \* historický ústav ČSAV**

- ! aplikace marxismu znemožnila vnímání marxismu jako jednoho ze způsobů pojetí historie

- **na moderní dějiny nebylo možné využít jiná než marxistická výkladová stanoviska => orientace historie na středověk a raný novověk**

### **FRANTIŠEK GRAUSS (1921–1989)**

- v 50. letech přispěl k deformaci historiografie
- v 60. letech – příklon k západním směrům historiograf. → do českého prostředí „uvádí“ práce z okruhu školy Annales (prostřednictvím recenzí)
- hl. témata: okrajové skupiny středověké společnosti, Židé, mentality...

### **VÁCLAV HUSA (1906–1965)**

- čelní představitel historiografie na UK
- umožnil svým žákům orientaci na „nová“ nemarxistická témata
- příklání se k totální historii → historická demografie
- **Dějiny cen a mezd** – výzkum (zaštitěn Husou) podle vzoru Languendonských sedláků (E. Ladorie)
- zkoumá problematiku selských povstání a historiografickou ikonografii
- spolupráce s Petráněm – „homo faber“

### **JOSEF PETRÁŇ (1930)**

- žák V. Husy
- témata: historická ikonografie, selské bouře, agrární dějiny, dějiny vědy a techniky, metodologie historické vědy, dějiny hmotné kultury
- **Příběh Ouběnic: Mikrohistorie české vesnice**
- **Dějiny hmotné kultury**
  - 1985 – vychází první 2 díly
  - 1995, 1997 – další 2 díly
  - pokrač. viz seminář

### **FRANTIŠEK ŠMAHEL (1934)**

- práce o symbolice, reprezent. středověku
- **Idea národa v husitských Čechách**

### **MIROSLAV HROCH (1932)**

- inspirace v antropologii
- zaměř. na problematiku nacionalismu
- **Na prahu národní existence**
- **Úvod do studia dějepisu**
- **V národním zájmu**
- **Evropská národní hnutí v 19. století**

### **EDUARD MAUR (1937)**

- agrární, hospodářské a sociální dějiny
- 1 ze zakladatelů historické demografie v Čechách
- **Marie Terezie: Korunovace na usmířenou**
- **Paměť hor**
- **Zrod velkoměsta**

### **FRANTIŠEK KUTNAR (1903–1983)**

- historik 18.–19. století; dějiny dějepisectví
- inspirace v dějinách mentalit, studiu symbolů a sémantice
- **Malé dějiny brambor**
- **Obrozenecké vlastenectví a nacionalismus**

### **JOSEF MACEK (1922–1991)**

- dějiny feudalismu a husitského revolučního hnutí
- **Tábor v husitském revolučním hnutí (I, II)**
- **Jagellonský věk v českých zemích (I, II, III)**

## HISTORICKÁ DEMOGRAFIE

= studium historického vývoje počtu, struktur, umístění a pohybu obyvatelstva od nejstarších dob až po současnost

- využití pramenů protostatistického charakteru (nebyly záměrně vytvářené za účelem statistiky)
- klíčové prameny = **matriky** (1. matrika – Jáchymov 1531)
- historická demografie do Čech z fr. prostředí → zformování historicko-demografického centra → 1967 \* čsp. Historická demografie
- představitelé: **E. Maur, J. Kárníková, P. Horská, L. Fialová, Z. Grulich**
- ve světě: J. Dupaquier; Mitterauer; L. Henri; J. Goody; P. Leslet? (dohledat!)

- texty:

- **PETRÁŇ, J a kol.: Dějiny hmotné kultury II/1.**
- **NODL, M.: Dějepisectví mezi vědou a politikou.**

### Dějiny hmotné kultury (DHK):

- východiska:

- americká kulturní antropologie (F. Boas) – sblížení antropolog. a historie
- angl. difuzionistický směr (G. E. Smith, W. Perry)
- něm.-rakouští. teoretici tzv. kulturních okruhů (F. Graebner, W. Schmidt)
- škola Annales
- sociální dějepis
- HA
- mikrohistorie, mentality, historická demografie, každodennost, orální historie...
- sémiotika (hl. ruská)

- rozvoj každodennosti:

- Centrum při uni v Münsteru
- Mnichovská národopisná škola
- Institut kulturní antropologie a evropské etnologie při uni ve Frankfurtu n. M.
- Univerzitní středisko v Saarbrücke (Dülmen)
- Freiburská uni – témata orální historie; vztah mezi mluveným a psaným (vliv sémiotiky)
- Francouzská centra interdisciplinárních studií při EHESS
- Vídeňská uni
- Badatelský okruh kolem nizozem. sborníku A. A. G. Bijdragen; (kvantitativní metody)
- tartusko-petrohradská centra – sémiotika; (+ vliv pražského lingvistik. kroužku)

- **HOMO FABER (CREATOR)** - člověk jako bytost vyrábějící (schopná tvořit)

- **KONFIGURACE** – nadindividuální systémy tradiční kultury

- člověk = nositel i zprostředkovatel
- přejímání vzorců chování
- zajišťují koherenci kultury x uzavírají člověka do kruhu tradiční kultury

### **SÉMANTIKA VĚCÍ:**

- přechod urč. předmětu z hmotné kultury do duchovní => získání sémiotického statusu

- **P. G. BOGATYREV**

- sémantika věcí – existují předměty s mimořádnými vlastnostmi a předměty získávající tyto vlastnosti v určitém magickém rituálu
- **funkce struktury funkcí** – fce věci se mění v závislosti na situaci (fce praktická a znaková)

#### - S. A. TOKAREV

- „je nezbytné sledovat každý materiální předmět ve vztahu k jeho sociálním fcí → je možné vysledovat sociální vztahy zprostředkované materiálními předměty“

#### - A. K. BAJBURIN

- **teorie sémiotického statusu** – status: vysoký → střední → nízký až nulový  
- určení statusu závisí na pozici jedince – aktér nebo pozorovatel
- **dynamické vyjádření statusu** – vyjadřuje nakolik je předmět v dané situaci způsobilý symbolizovat něco dalšího než sám sebe  
- kritika – hrozí nebezpečí špatného výkladu, k němuž vede intuitivní postup!

#### **Sémiotický status kultur. systému**

- 2 funkční formy:

- 1) Obyčejná – věc funguje jako text – info, které lze vyčíst = předmět DHK
- 2) Rituálová – věc funguje jako symbol

#### **Dějepisectví mezi vědou a politikou**

- recepce francouz. historiografie v českém a morav. prostředí

- recepce 3 teoretických problémů:

- totální dějiny
- dlouhé trvání
- mentality

- problémy recepce nového fr. dějepisectví:

- ukotvení české historiografie v národním 19. století
- omezená kapacity domácí historiografie
- přerušení vědecké komunikace přes železnou oponu; málo odborné literatury
- pokřivené vnímání pojmu metodologie

- představitelé tohoto období - viz text

11. Přednáška/ 29.4.

### **Sociálně-historické a antropologické proudy v českém dějepisectví II**

- 1989 – větší rozvoj vědec. bádání v českém prostředí x transformace pomalá a problematická

1) zaběhlé způsoby uvažování (personalia)

2) teoreticko-metodologická kontinuita

- „opisná, bezproblémová, faktografická historie“ → viditelné hl. na středověkých a soudobých dějinách

- výjimka – **Centrum orální historie pod ÚSD – M. Vaněk**

3) kontinuita se směry předcházejícími – historická demografie, DHK atd...

- **90. l. 20. stol.: HA do českého prostředí :**

- generace histor.-antropologů x nevzniká žádná jednotná HA-koncepce
- zájem o raný novověk
- využ. dokumentů osobní povahy, trestně-práv. agendy...
- vznikají 2 protikladné tradice pojmání
  - 1) „o HA profesionální historici“ (převažuje)
  - 2) pokusy o HA na pracovištích, kde HA vyučována

1) zesílení vlivu školy Annales

- **MARTIN NEJEDLÝ – práce o Meluzíně** – středověká symbolika, mýty, ideály (vymyká se klas. historiografickým pracím)

2) **kontinuita s pracemi M. Hrocha** – problematika národů, etnicity

- **DUŠAN TŘEŠTÍK**

- *Myslití Dějiny; Češi a dějiny v postmoderním očistci ...*

3) **přímý import klas. HA, tak jak je „pěstována“ od 80. let v ně-zemích**

→ hl. pojetí HA podle R. van Dülmena + uni v Saarbrücke

(\*pozn.: představa o HA, soc. historii a MH v českém prostředí ovlivněna dostupností knih v českém překladu → publikace současných zahranič. prací nepřekládány => málo čteny + u nás nevyšel žádný klasický úvod do HA)

- **MARTIN NODL**

- dějiny histor. myšlení a přehledové kritické texty

- **JAROSLAV ČECHURA**

- hlásí se k mikrohistorie

- problematika protoindustrializace, selská povstání

- přejímá i názory „göttingenské školy“

- **ZDENĚK NEŠPOR** – náboženská problematika – hl. lidová zbožnost

### **PRACOVIŠTĚ:**

- velmi málo badatelských center (de facto 2)

#### **1) HISTORICKÝ MODUL NA FHS UK**

- \* 2000; centrální pracoviště HA

- **JAN HORSKÝ**

- **PAVEL HIML**

- hl. práce s prameny

- *Zrození vagabunda* – „zlom“ v HA → práce srovnatelná s knihami západ. badatelů

- **DANIELA TINKOVÁ**

- orientace na Francii

- témata: kriminalita, gender, tělo, šílenství...

- M. HROCH; PAVEL MAŤA (dnes ve Vídni)

- **2002-2005** – tzv. „**doktorské kolegium**“ – sdružení doktorandů – částečně pobývali na uni v Saarbrücke → J. Lorman, T. Rataj, J. Růžička, J. Šotola, L. Storchová, K. Šíma  
(= „budoucnost“ české HA)

#### **2) HÚFFJČU**

- spíše kulturní dějiny než HA

- klíčové pracoviště ve směru dějin raného novověku

- většina osobností soustředěna na společenské elity (V. Bůžek)

- výjimky:

- **J. GRULICH** – návaznost na Dülmenovu HA

- **P. KRÁL** – ovlivněn symbol. antropologií; hl. téma: rituály a slavnosti

- **J. HRDLIČKA**

*Seminář/29.4.*

-texty:

➤ **BŮŽEK, V. – KRÁL, P.:** *Člověk českého raného novověku.*

➤ **ČECHURA, J.:** *Broumovská rebelie.*

## **Historická antropologie po roce 2000**

(z textů na seminář!)

- symbolický vrchol HA = 90. léta 20. stol. → vznik HA-pracovišť
- 1993 \*čsp. Historische Anthropologie
- po etablování HA zařazena mezi „staré“ obory (Německo atd.) x ne v českém prostředí
- sílí kritické hlasy – návaznost na spory Bielefeldské a „göttingenské“ školy + opětovné prosazování politických dějin
- kritika:
  - **HA bez metodologie**
  - **problém vymezení HA**
  - **4-stupňové pojetí americké antropologie**
  - HA vznikla pod silným vlivem symbol. antropologie x současná kulturní antropolog. Geertze odmítá a přijímá konstruktivismus => **HA postavena na (využívá) zastaralých teoriích**
- radikální konstruktivismus = „vše je konstrukt“
- postinstitucionalizace → HA oddělena od antropologie
- **antropologická endogamie** (Viazzo) = neochota antropologů „naslouchat“ historikům – číst jejich práce, využívat metody...
- **Viazzo** (ital. historik; autor úvodu do HA) – skepticismus vůči současnému stavu HA
  - HA bez jasné definice
  - V HA mnoho badatelů z různých oborů => „Co je vlastně HA? Kdo jsou hl. představitelé?“
  - Neexistuje pouze jedna HA – rozdíly mezi HA ve Francii a v Německu (podle G. Dressela)
    - v Německu a Rakousku HA více institucionalizovaná než ve FR, VB a USA
  - **Základní problém – vymezení vztahu historie a antropologie**